

той самий день, коли вони відбулися. Це підвищує достовірність свідчень і дає можливість історикові, спираючись на них, визначити ставлення населення до певних явищ чи заходів. Так, французька художниця українського походження М. Башкирцева є автором відомого «Щоденника», який вона почала писати з 15 років. На його сторінках розкрито глибину розмови з собою людини, яка не хоче втратити жодної хвилини життя. Кілька сторінок художниця відвела Є. Милорадович, її синові та найближчому оточенню. Знайома з Єлизаветою Іванівною та Грициком, дівчина навіть була потенційною нареченою для останнього [8]. Вона залишила унікальні відомості про життя тогочасної Полтави, світські прийоми, салони, повсякденні відносини між провінційними аристократами. У цей контекст художниця вписала відомості про Милорадовичів. М. Башкирцева описала Грицика, його характер, зовнішність, звички і розповіла про його друзів. Авторка переповіла світські плітки з приватного життя Єлизавети Іванівни. Зі «Щоденника» випливає, що повсякдення графині Милорадович відрізнялося від розміреного способу життя тогочасного шляхетського українського панства. Вона більше перебувала сама або в колі найближчих друзів, мала незалежний характер, дивувала мешканців Полтави своїми неординарними вчинками чи міркуваннями, брала активну участь у благодійній діяльності.

Епістолярій теж становить важливий засіб обміну інформацією. Постає Є. Милорадович користувалася популярністю у листуванні багатьох відомих учених і громадських діячів. Слід відразу зауважити, що вони високо оцінювали її як справжню патріотку. Так, відомий учений, публіцист і громадський діяч М. Драгоманов у листах до вченого-філолога О. Огоновського писав про Є. Милорадович як про засновницю Товариства ім. Т. Шевченка у Львові і його статут, укладений за волею меценатки [9]. Не менш важливими у цьому контексті є листи українського письменника та педагога О. Кониського до М. Грушевського [10]. Вони містять важливу інформацію з вуст соратника Є. Милорадович по полтавській громаді щодо її активної участі у культурному житті. Крім того, вчений повідомив стосовно збирання інформації для написання біографії Єлизавети Іванівни.

Листи історика та політичного діяча Д. Дорошенка до українського політика й історика В. Липинського свідчать про великий авторитет Є. Милорадович [11]. Д. Дорошенко тоді задумав статтю про неї, яка пізніше була вміщена в часописі «Хліборобська Україна», і збирав для цього матеріали. Про Є. Милорадович Дмитро Іванович чув ще від свого батька, котрий бував у неї вдома в Полтаві, якому вона подарувала «Кобзар» Т. Шевченка. Полтавська громада постала об'єктом обговорення й у листуванні громадського і культурного діяча Д. Пильчикова до журналіста В. Білозерського [12]. Перший досить позитивно відгукувався про Є. Милорадович, називав її чи не єдиною справжньою патріоткою серед інших жінок, захоплювався її благодійництвом.

Цінну інформацію про внутрішній світ, сімейне життя, виховання сина, переконання, подорожі Єлизавети Іванівни містять її 20 листів до небожа, історика, військового діяча Григорія Олександровича Милорадовича (1834–1905) [13]. Листи графині вражають гостротою думки, ерудицією, сміливістю у висловленні поглядів, небайдужістю до громадських справ. Епістоли Є. Милорадович – це унікальний джерельний комплекс, який дозволяє розкрити внутрішній світ кращих представників української дворянської інтелігенції.

Композитор М. Мусоргський, під час своїх гастролей у Полтаві, також гостював у будинку Милорадови-

чів. Він був у захоплення від пані Єлизавети, називав її справжньою аристократкою, освіченою, витонченою розумницею [14, 207]. У своїх листах композитор подав унікальні відомості про Полтаву, її красу, культурне життя. Важливу інформацію щодо цієї родини залишив і майстер портретів М. Ге, який був запрошений земством для виконання портрету батька Є. Милорадович – Івана Михайловича та інших членів родини [15].

Отже, використання матеріалів мемуарного характеру і епістолярію дозволяє виявити нові та доповнити існуючі відомості щодо громадської діяльності Є. Милорадович у другій половині XIX ст. Порівняння різнопланового матеріалу дозволяє відтворити повнішу біографію графині, її оточення, формування поглядів і переконань.

1. Коваленко О., Половнікова С. Передмова // «До тебе прихильна, дарма, що кавалергард»: Листи Є. Милорадович до Г. Милорадовича / Упор. С. Половнікова. – Чернівці, 2002.
2. Демиденко Т. Єлизавета Милорадович у просвітницькій діяльності полтавської інтелігенції (50–60-ті рр. XIX ст.) // Слов'янський збірник. – Полтава, 2006. – Вип. 5.
3. Смоляр Л. Участь жіноцтва в діяльності громад // Сучасність. – 1998. – № 9.
4. Руда С. Участь жінок у роботі наукових товариств України // Жінки України: історія, сучасність та погляд у майбутнє: Мат. Міжн. наук. конф. – Дн., 1996.
5. Вахнянин А. Споми́ни з життя. – Львів, 1908.
6. Пчолка Олена. Біографічні заметки // Зоря. – 1888. – № 1.
7. Пчілка Олена. Твори. – К., 1988.
8. Башкирцева М. Дневник. – М., 2000.
9. Драгоманов М. Переписка / Зібрав і зладив М. Павлик. – Львів, 1901. – Т. 1.
10. Листування Михайла Грушевського. – К.; Н.-Й., 2006. – Т. 3.
11. Липинський В. Твори, архів, студії. Листи Дмитра Дорошенка до В'ячеслава Липинського. – Філадельфія, 1973. – Т. 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ftp2.mnib.org.ua>.
12. Дудко В. Полтавська громада початку 1860-х рр. у листах Дмитра Пильчикова до Василя Білозерського // Київська старовина. – 1998. – № 2.
13. «До тебе прихильна, дарма, що кавалергард»...
14. Мусоргский М. Письма. – М., 1981.
15. Ге Н. Письма, статьи, критика, воспоминания современников. – М., 1978.

Petrenko I.M. Epistolary and memoir sources of the Elizabeth Myloradovych public activity research. In the article the epistolary and memoir sources of the history of the well-known public figure E. Myloradovych social and political activity are investigated.

Key words: E. Myloradovych, epistolary and memoir sources, public activity

О. В. Герінбург

СТАТИСТИКО-ДЕМОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ХЕРСОНСЬКОГО ЗЕМСТВА: ОГЛЯД ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ

Стаття присвячена огляду джерельної бази статистико-демографічних досліджень Херсонського земства. Автор робить висновок про її високий ступень репрезентативності та достовірності.
Ключові слова: земства, демографічна статистика, джерела, Херсонська губернія

Земські статистичні праці є цінним і малодослідженим комплексом масових джерел з історико-демографічної проблематики другої половини XIX – початку XX ст. Без урахування матеріалів земської статистики населення, неможливо повною мірою розв'язати проблему створення цілісної картини розвитку україн-

ських територій у пореформену добу, що стоїть перед сучасною історичною наукою. Ця стаття присвячена характеристиці джерельної бази дослідження діяльності Херсонського земства щодо вивчення демографічної ситуації та процесів у губернії пореформеної доби. Її становить достатньо значний комплекс різноманітних документів і матеріалів, що в цілому відрізняються високим ступенем репрезентативності та достовірності.

Основою джерельної бази зазначеної проблематики є опубліковані джерела – переважно, видання губернського та повітових земств. Певною мірою інформація друкованих джерел доповнюється неопублікованими матеріалами, що зберігаються в архівних фондах. Найбільш інформативними є фонди державних архівів Херсонської (ф. 5, 6, р.–1900), Одеської (ф. 91), Миколаївської (ф. 216, 239) областей. Поодинокі відомості стосовно статистико-демографічної діяльності Херсонського земства, чисельності та складу населення губернії розпорощені між архівними фондами Центрального державного історичного архіву у м. Київ (ф. 442, 579, 1111) тощо.

Основними групами джерел є:

- 1) нормативно-правові акти урядових та місцевих самоврядних установ щодо організації діяльності земських статистичних служб;
- 2) діловодна документація Херсонського земства, присвячена питанням статистико-демографічного характеру;
- 3) статистико-демографічні матеріали земських установ та службовців Херсонської губернії.

Нормативні акти (положення, інструкції, циркуляри, повідомлення, статути тощо) регламентували діяльність Херсонського земства та його статистичних підрозділів. Аналіз нормативних документів дозволяє з'ясувати ставлення держави до земських демографічних досліджень та простежити історію формування підрозділів, напрямками діяльності яких було вивчення демографічних процесів у губернії, – статистичної служби та санітарного відділення [1–5].

Особливий інтерес для дослідника становить земська діловодна документація, а саме:

- протокольна документація – журнали, стенограми та протоколи засідань Статистичного відділення, Статистичної комісії, повітових та губернської управ, губернського зібрання, з'їздів і нарад земських статистиків та лікарів тощо;
- звітна документація – доповіді і звіти членів статистичних закладів, Статистичної комісії, санітарних лікарів стосовно проведених статистико-демографічних досліджень, пропозицій їх вдосконалення, результатів діяльності і т. п.;
- ділове листування (внутрішнє та зовнішнє).

На основі вивчення цієї групи джерел стає можливим дослідження історичного розвитку статистичної служби Херсонського земства, формування основних напрямів статистичних досліджень, їх програм і методології, з'ясування теоретично-методологічних засад земської статистики населення тощо.

Протокольні джерела містять ухвали, рішення, пропозиції та їх обговорення, що дозволяють дослідити процеси організаційного оформлення земської статистичної служби і формування методології досліджень, виявити дискусійні питання, з'ясувати ставлення окремих діячів до проблем вивчення населення. Евристичний потенціал звітної земсько-статистичної документації полягає у вміщенні інформації про перебіг демографічних робіт, труднощі проведення досліджень, потреби статистиків, фінансові витрати і практичні результати діяльності.

Протокольна-звітна документація земства переважно вміщувалася у періодичному виданні «Сборник Херсонского земства» та/або видавалася окремими збірниками, як-от: «Материалы об организации статистики в Херсонском земстве» [6], «Материалы по земской статистике Херсонской губернии» [7] та ін. Серед постійних видань був щорічний збірник «Херсонское губернское земское собрание», що вміщував журнали засідань чергової сесії, доповіді управи та спеціальних комісій з питань порядку денного [8–10; та ін.]. До регулярних звітних земсько-статистичних видань належали щорічні огляди та звіти: «Статистико-экономические обзоры Херсонской губернии», «Хозяйственно-статистические обзоры Херсонской губернии», «Статистические отчеты по Херсонской губернии», «Медико-статистические и санитарные отчеты» (за повітами) тощо [11–13]. Цінну інформацію стосовно земського діловодства містила низка довідкових видань – «Систематические своды постановлений» [14–16].

Земське ділове листування містить інформацію стосовно рівня та швидкості виконання статистичних завдань підрозділами земства, а також включає звіти та відповіді на різноманітні запити Статистичного відділення та Херсонської губернської земської управи (далі – ХГЗУ). Листування останніх років існування Херсонського земства переконливо засвідчує наявність фінансових проблем, уповільнення статистичних обстежень та розробки матеріалів, зниження дисциплінованості окремих управ у наданні необхідної ХГЗУ інформації тощо. В основному ця група джерел представлена неопублікованими матеріалами, що зберігаються в архівних фондах земських установ (у вигляді окремих справ або є розпорощеними між фондами). Зокрема службове листування Статистичного відділення і ХГЗУ з повітовими управами та іншими установами губернії становить комплекс документів, що зберігаються у державних архівах Миколаївської [17–18], Одеської [19] та Херсонської [20–27] областей.

Аналіз діловодних матеріалів дає можливість з'ясувати значення, яке земство відводило власним статистичним дослідженням. Так, жваве обговорення теоретичних, методологічних, організаційних і фінансових питань здійснення статистико-демографічних досліджень протягом 1880-х рр. свідчить про розуміння важливості цього напряму земської діяльності та високий рівень зацікавленості херсонських земців у його ефективності. Документація цього часу відбиває дійсну ситуацію: саме 1880-ті рр. позначилися проведенням масштабних робіт із усебічного вивчення регіону, окремим напрямом яких було з'ясування демографічного складу населення. Натомість суттєве зменшення кількості протокольних джерел з питань статистики населення, характерне для кінця XIX – початку XX ст., переконливо засвідчує падіння інтересу Херсонського земства до демографічних досліджень, які у цей час переважно обмежувалися зведенням і публікацією відомостей поточної статистики без докладної розробки демографічних матеріалів.

Високоінформативними джерелами для з'ясування власне демографічної ситуації у губернії є статистико-демографічні матеріали Херсонського земства. Серед них слід виділити:

- програми та інструкції поточного обліку, санітарної та оціночної статистики, у межах яких проводилися демографічні дослідження населення. Вони дають уявлення про засади організації статистичної діяльності, основні об'єкти та пріоритетні напрями вивчення населення;
- документи обліку і зведення первинних статистико-демографічних даних (картки, бланки, анкети, відо-

мості, робочі таблиці, чернетки тощо). Вони ілюструють програмні засади демографічних робіт та методи, що застосовувалися на стадіях збору та обробки статистичної інформації;

- наукові праці (статті, нариси, монографії), присвячені висвітленню організаційно-методологічних питань і результатів окремих напрямів статистико-демографічних досліджень. Вони дозволяють з'ясувати причини та умови проведення відповідних досліджень, визначити проблематику, що цікавила херсонських статистиків, їх ставлення до результатів власної праці тощо;
- довідникові видання, підготовлені за результатами оціночної, поточної та санітарної діяльності земства. Вони містять цифровий матеріал із демографічних показників, що цікавили херсонських земців.

Більшість джерел зазначеної групи була надрукована в «Сборнике Херсонского земства» або видана окремо. Особливий інтерес для сучасних дослідників становить 6-томне видання «Материалы для оценки земель Херсонской губернии», яке містить докладну інформацію щодо населення краю у 1880-х рр. [28]. Важливим для реконструкції демографічної ситуації у регіоні є перший випуск довідникового видання «Херсонская губерния. Свод цифровых данных» [29]. Однак, попри безперечну цінність останнього, певні складнощі для сучасних дослідників становить відсутність у ній характеристик і пояснень до наведеного цифрового матеріалу, що поданий винятково в комбінаційних таблицях.

Значний евристичний потенціал мають відомості поточної статистики, зокрема матеріали, вміщені до щорічних оглядів Херсонської губернії [11–13; 30–35]. Однак роботу з цими джерелами суттєво ускладнює відсутність сталої програми дослідження та, відповідно, неоднаковий рівень розробки статистичних даних. Часто поза увагою статистиків залишалися питання етнорелігійного, станового, професійного складу населення, його фізичного розвитку тощо. Крім того, матеріали поточної статистики недостатньо репрезентативні, оскільки переважно засновувалися на приблизних розрахунках чисельності населення, виходячи з даних попередніх років і показників природного приросту. При цьому користуватися приблизними («огульними») відомостями стосовно населення земським статистикам та санітарним лікарям дозволив IV губернський з'їзд статистиків (1889) [36, 18]. Також слід враховувати, що у щорічних матеріалах поточної статистики демографічна інформація стосовно міського населення часто була неповною або взагалі відсутньою, на чому зауважували самі земці [32, 4].

Інформаційна насиченість документальних матеріалів, зосереджених у фондах Держархіву Херсонської обл., зумовлює їхнє пріоритетне використання під час дослідження статистико-демографічної діяльності Херсонського земства. Зокрема архівні джерела, що зберігаються у фондах ДАХО, містять відомості про становище та діяльність Херсонського земства в останнє десятиліття існування [24; 37–40] та роки Першої світової війни [20; 22–23]. Вміщена до них інформація дозволяє зробити висновки про скрутне фінансове становище ХГЗУ на початку ХХ ст. [41], складнощі переведення діловодства на українську мову [42], проблеми функціонування поточної статистики і відсутність єдиної для усіх повітових земств програми вивчення населення [37; 43], стан підготовки до перепису 1917 р. [44], проблеми у проведенні та обробці результатів сільськогосподарських переписів 1916 і 1917 рр. [41; 45–46], наміри земства провести перепис міського на-

селення 1918 р., за проектом А. Бориневича [41], тощо. В архіві зберігається ґрунтовне дослідження переселенського руху з Херсонської губернії до Сибіру, підготовлене земським статистиком Ф. Василевським [47], що не було опубліковане в умовах політичної нестабільності та погіршення фінансового становища земства.

Слід зазначити, що значна кількість джерел щодо земської статистико-демографічної діяльності була втрачена за часів існування ХГЗУ та під час революції та громадянської війни. Зокрема наприкінці 1880-х рр. були загублені картки подвірних переписів Олександрійського, Єлисаветградського, Ананьївського повітів. До того ж матеріали основних описів Одеського і Херсонського повітів, а відомості поточної статистики кінця ХІХ – початку ХХ ст. зберігалися, як правило, без описів (за винятком Херсонського повіту), що значно ускладнювало процес користування ними і сприяло їх втраті [37; 42]. У 1920–1921 рр. військові частини знищили переважну частину бланків, карток і відомостей колишніх повітових управ та губернського земства [27, 30], що певним чином унеможливило для сучасних дослідників вивчення програмних та методологічних засад статистико-демографічної діяльності земських статистичних служб.

Загалом, наведена характеристика джерел засвідчує достатню повноту та репрезентативність джерельної бази зазначеної проблематики. Вказані джерела дозволяють простежити процеси організаційного становлення статистичної та санітарної служб земства, до обов'язків яких входило вивчення демографічних процесів у регіоні; з'ясувати теоретично-методологічні засади земської статистики населення; дослідити формування пріоритетних напрямів демографічних досліджень, їхніх програм і методології; визначити проблематику, що цікавила херсонських статистиків і лікарів, їхнє ставлення до результатів власної праці; реконструювати демографічну ситуацію у губернії тощо.

Комплексний розгляд друкованих і архівних джерел забезпечує дослідника значним обсягом необхідного фактичного матеріалу для вивчення демографічної ситуації в Херсонській губернії у пореформену добу та з'ясування специфіки діяльності земства у галузі демографічних досліджень. Це дозволяє здійснити об'єктивну реконструкцію розвитку земських демографічних досліджень у регіоні.

1. *Положение о губернских и уездных земских учреждениях // Свод законов Российской империи. – Т. II. – Ч. 1. – СПб., 1876.*
2. *Положение о губернских и уездных земских учреждениях, Высочайше утвержденное 12-го июня 1890 г. – М., 1890.*
3. *Положение о местных статистических учреждениях Украины. – Чернигов, 1919.*
4. *Сборник правительственных распоряжений по делам, до земских учреждений относящимся. – Т. I–13. – СПб., 1872–1890.*
5. *Систематический свод узаконений и распоряжений Правительства по земским, судебным (мировым), городским и сельским (крестьянским) учреждениям. – Херсон, 1878.*
6. *Материалы об организации статистики в Херсонском губернском земстве. – Херсон, [1882].*
7. *Материалы по земской статистике Херсонской губернии. – Херсон, 1875.*
8. *Журналы заседаний Херсонского губернского земского собрания очередной сессии 1876 года // Сборник Херсонского земства (далі – СХЗ). – 1877. – № 6.*
9. *Протоколы заседаний губернской медицинской комиссии (1892) // СХЗ. – 1892. – № 4.*

10. *Протоколы Херсонской губернской статистической комиссии (1882 г.) // СХЗ. – 1882. – № 1.*
11. *Обзор Херсонской губернии за 1905 год. Приложение ко всеподданнейшему отчету Херсонского губернатора. – Херсон, 1906.*
12. *Обзор Херсонской губернии за 1907 год. – Херсон, Б. г.*
13. *Статистико-экономический обзор Херсонской губернии за 1890–1913 г. – Херсон, 1891–1915.*
14. *Систематический свод постановлений Херсонского губернского земского собрания 1865–1888 гг. – ТТ. 1, 2. – Одесса, 1888, 1890.*
15. *Систематический свод постановлений Херсонского губернского земского собрания 1888–1899 гг. – Вып. 1, 2. – Херсон, 1901–1902.*
16. *Систематический свод постановлений Херсонского губернского земского собрания 1900–1914 гг. – Херсон, 1918.*
17. *Державний архів Миколаївської області (далі – ДАМО). – Ф. 216. – Оп. 1. – Спр. 710.*
18. *ДАМО. – Ф. 216. – Оп. 1. – Спр. 995.*
19. *Державний архів Одеської області. – Ф. 91. – Оп. 3. – Спр. 8.*
20. *Державний архів Херсонської області (далі – ДАХО). – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 46.*
21. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 3.*
22. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 44.*
23. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 51.*
24. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 31.*
25. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 2. – Спр. 20.*
26. *ДАХО. – Ф. Р. 1900. – Оп. 1. – Спр. 2.*
27. *ДАХО. – Ф. Р. 434. – Оп. 1. – Спр. 205.*
28. *Материалы для оценки земель Херсонской губернии: в 6 т. – Херсон, 1883–1890.*
29. *Херсонская губерния. Свод цифровых данных. – Вып. 1: Население и сельское хозяйство. – Херсон, 1910.*
30. *Краткий статистико-экономический отчет по Херсонской губернии за 1887 год и за истекающую зиму // СХЗ. – 1888. – № 6.*
31. *Общий административный и хозяйственный отчет Херсонской губернской земской управы за 1912/3 г. – Херсон, Б. г.*
32. *Хозяйственно-статистический обзор Херсонской губернии за 1889 год. – Херсон, 1890.*
33. *Хозяйственно-статистический обзор Херсонской губернии за 1890 г. // СХЗ. – 1891. – № 7.*
34. *Хозяйственно-статистический обзор Херсонской губернии за 1891 год // СХЗ. – 1892. – №№ 6, 9.*
35. *Хозяйственно-статистический обзор Херсонской губернии за 1892 год // СХЗ. – 1893. – № 9.*
36. *Протокол заседаний IV-го съезда статистиков Херсонской губернии в г. Херсоне 24–25 июня 1889 года // СХЗ. – 1889. – № 8.*
37. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 29.*
38. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 27.*
39. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 30.*
40. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 37.*
41. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 49.*
42. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 2. – Спр. 26.*
43. *ДАХО. – Ф. Р–1900. – Оп. 1. – Спр. 1.*
44. *ДАХО. – Ф. Р–434. – Оп. 1. – Спр. 2.*
45. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 2. – Спр. 15.*
46. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 2. – Спр. 17–25.*
47. *ДАХО. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 3.*

Gerinburg O.W. The statistic-demographic researches of the Kherson zemstvo: the review of documentary sources. The article is devoted to the review of the documentary source base of the statistics and demographic researches in the Kherson zemstvo. The author makes the conclusion about its high degree of representativeness and reliability.

Key words: zemstvo, demographic statistics, documentary sources, Kherson province

Л. А. Ковальська

АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ ПАРТИЗАНСЬКО-ПІДПІЛЬНОГО РУХУ ЛУГАНЩИНИ РОКІВ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

Проаналізовано колекцію джерел архівних фондів Луганщини з історії діяльності радянського Руху Опору в роки Другої Світової війни. Систематизовано тематику документів за їхнім походженням та метою створення. Встановлено інформативність джерел щодо діяльності партизан та підпільників у роки війни на території Ворошиловградської області.

Ключові слова: Велика Вітчизняна війна, партизанський рух, підпільний рух, Луганщина, архівні джерела.

Друга Світова війна має чимало складних та суперечливих моментів, які вимагають особливих методологічних підходів у дослідженні джерел та реконструкції подій. Одним із них є партизансько-підпільна боротьба у тилу німецьких окупаційних військ, відображена в різноманітних історичних джерелах. Специфічним виявом історичної пам'яті виступають ті документальні джерела, що на папері фіксували події повсякдення партизан, їхню військову діяльність, взаємини між підпільниками та інші важливі аспекти радянського Руху Опору.

Проблемі джерелознавчого студіювання документального масиву архівів Донецької та Луганської областей частково приділяли увагу Р. Лях, П. Добров, В. Нікольський та ін., але передусім у краєзнавчому ключі [1–3]. Проте, спеціального джерелознавчого дослідження джерел з історії партизансько-підпільної боротьби на Луганщині у фондах Державного архіву Луганської області (далі – ДАЛО) дотепер немає. Мета цієї статті полягає у систематизації й аналізі історичної інформативності архівних документів із означеної проблеми та їх регіональної специфіки.

Джерельний масив стосовно діяльності радянського Руху Опору умовно можна класифікувати за ознакою їхнього походження на види у межах певних типів. Писемні історичні джерела поділяються на законодавчі, документи політичних партій та громадських організацій, актові джерела, поточне діловодство, документацію військових органів (ДКО, ЦШПР, УШПР, Ради фронтів), статистичні матеріали, документи особового походження, а також періодика, публіцистика, агітки, літературні та фольклорні пам'ятки, картографія та науково-технічна документація.

Питання з історії утворення й діяльності партизанського та підпільного рухів під час окупації Ворошиловградської області висвітлюють джерела, зібрані у фонді П-1790 ДАЛО: «Партийное подполье и партизанское движение на территории Ворошиловградской области в годы Великой Отечественной войны (1941–1945 гг. Город Ворошиловград)», формування якого розпочалося 1942 р. і на сьогодні нараховує 277 справ. Хоча деякі акти знаходяться у тематичних рубриках інших фондів архіву.

Матеріали фонду П-1790 згруповано у розділи за типами зібраних документів та ступенем їх достовірності. Перший розділ – «Дела с документами обкома партии и органов госбезопасности о создании и деятельности партийного подполья и партизанского движения. Списки партизан и подпольщиков» – нараховує 42 справи. Другий розділ – «Дела партизанских отрядов, групп и подпольных организаций, действовавших на территории области (утвержденные)» – 56 справ. Третій – «Партизанские отряды, подпольные организации, группы и отдельные участники (не утвержденные)» – 61 справу. Четвертий – «Дела с документами о